

Maka Kaçkaçışvili

Axalsixe Dövlət Universiteti

İkidilli təhsilə qədər**Abstrakt**

Qarşıdakı məqalənin məqsədi qeyri-gürcüdüilli məktəb müəllimləri ikidilli təhsilə mane olan amillər kimi hesab etdikləri məsələləri göstərməkdir. Problemlər Axalsixe rayonunun qeyri-gürcüdüilli məktəb müəllimləri tərəfindən qaldırılıbdır. Onların nöqteyi-nəzərlərini bilmək və nəzərə almaq vacibdir, çünki məhz onların bilavasitə iştirakları ilə ikidilli təhsilin tətbiq edilməsi mümkündür. Nəticədə, müəllimlərlə işin, onların məlumatlandırılmasının ən böyük tələbi ayrıldı.

Belə bir məsələ ki, Gürcüstanın hər bir vətəndaşı dövlət dilini bilməlidir, mübahisə doğurmur. Amma belə bir sual var ki, necə, hansı yolla bu dilə sahib olmalıdır.

Gürcüstan Təhsil və Elm Nazirliyi tərəfindən qeyri-gürcüdüilli məktəblər üçün təklif edilən perspektiv – ikidilli təhsilin tətbiq edilməsini cəmiyyət birmənalı şəkildə qəbul etmədi. Hər halda, “Vətəndaş İnteqrasiyası və Millətlərarası Münasibətlər Mərkəzi” tərəfindən həyata keçirilən layihənin çərçivəsində davam edən seminarlar zamanı da belə oldu. Seminarlar eyni zamanda Kvemo Kartli və Samsge Cavaxeti regionlarında, Mesxetinin bir neçə şəhərində keçirildi: Axalsixədə, Axalkalakidə və Ninotsmindada. Bizim imkanımız oldu ki, Axalsixe munisipalitetinin qeyri-gürcüdüilli məktəb müəllimləri ilə görüşək. Təbii ki, bu qruplarla işlədikdə alınan şəkil hal-hazırda Gürcüstanda mövcud olan gerçəkliyi tamamilə əks etdirmir, amma düşünürük ki, təhsil elə bir sahədir, hansında ümumi ilə birlikdə konkret regionların, qrupların spesifikası da öyrənilməli və nəzərə alınmalıdır. Düşünürük ki, müəllimlərin təəssüflə qeyd etdikləri məsələlər haqqında söhbət etməyimiz vacibdir. Onlar düşünürlər ki, ikidilli təhsilə mane olan amillər bu məsələlərdir.

Müəllimlərin çox hissəsi istəklərini və gözlədikləri nəticələrini söylədikdə qeyd etdilər ki, gürcü dilini öyrənmək istərdilər, amma erməni dilini itirməməklə; öz peşələrini sevir və məktəbi tərk etmək istəmirlər; məlum oldu ki, müəllimlərin əksəriyyəti ikidilli təhsili elə başa

düşürdülər ki, bu prosesdə son nəticədə ana dili tədris dili olaraq mütləq dərs prosesindən çıxarılacaqdı. Bundan irəli gələrək müəllimlər ciddi düşündülər ki, yaxın gələcəkdə, bir tərəfdən, ana dilinin unudulması təhlükəsi yaranacaq və digər tərəfdən, işlərini itirmək qorxusu olacaqdı.

Müəllimlər ona da şübhə ilə baxırdılar ki, hazırkı gerçəklikdə qeyri-gürcüdüilli məktəb şagirdləri başqa-başqa dərslərində gürcü dilində keçilən dərsləri başa düşsünlər. Onlar üçün çətin təsəvvür edilən idi ki, gürcü dili şagirdlərin konkret fənnə sahib olmalarında mane yaratmasın. Onların öz tövsiyələri var idi: yaxşı olardı ki, məktəbdə gürcü dili saatları artsın, nəinki gürcü dilində keçilən dərslərin sayı.

Bir mühit də özünü göstərdi: qeyri-gürcüdüilli məktəb müəllimləri hesab edirlər ki, təlim və tədrisin müasir metodları və strategiyalarını yaxşı bilmirlər. Onlar qeyd edirdilər ki, Gürcüstanda hər bir fənnin tədris metodikası işləndiyi bir dövrdə dərsləklər də yeni metodların üzərində qurulublar və onlar üçün ana dilində müvafiq ədəbiyyat əlçatılmazdır. Onların əllərində metodiki material, imkan, peşə inkişafı proqramlarına cəlb olmaq imkanları yoxdur. İkidilli təhsilə keçməklə yanaşı buna ikidilli təhsil metodologiyası da əlavə olunur. Müəllimlər dövlət dilini lazımi şəkildə bilmirlər, hətta gürcü dilində keçirilən seminarlarda belə informasiyanı başa düşməkdə çətinlik çəkirlər.

Müəllimlər düşünürlər ki, sertifikat imtahanlarını ana dilində vermək imkanları

olacaqdır. Onlar imtahanlar üçün hazırlaşır və proqramların nəşr olunmasını gözləyirlər. Kim bacarırsa, gürcü dilində çap olan dərsliklərdən istifadə edir. Ehtimal edirlər ki, ikidiilli təhsilə keçidlə yanaşı onlar üçün iki deyil, üç imtahan vermək lazım olacaqdır. Fənn və pedaqoji bacarıqlar imtahanına gürcü dilində də imtahan əlavə olunacaqdır. Hazırkı mərhələdə gürcü dilində imtahan verməyi mümkünsüz hesab edirlər.

Bizim üçün gözlənilməz idi ikidiilli təhsilə olan kifayət qədər fərqli yanaşmalar, hansılar ki, ibtidai və baza pilləsinin müəllimləri arasında baş qaldırdı. İbtidai pillənin müəllimləri təhsilin yeni modelinə daha inamla baxırlar, nəinki yuxarı pillənin müəllimləri. Onlar hesab edirlər ki, həm özləri, eləcə də şagirdləri yeniliyi tez mənimsəyəcəklər.

Gürcüstanda ikidiilli təhsilin pilot proqramına cəlb olunan məktəblərin arasında Axalsixe munisipalitetindən ictimai məktəbləri də var idi. Pilotlaşdırma ibtidai pillədə aparılırdı. Bizim üçün o da gözlənilməz oldu ki, pilotlaşdırmada iştirak edən məktəblərin təhsilin yuxarı pillə müəllimlərinin islahat nəticəsində məktəbdə davam edən ikidiilli təhsil haqqında çox az məlumatları var idi. Pilotlaşdırmaya cəlb olunan müəllimlər yekdilliklə qeyd edirdilər ki, onlar tərəfindən keçirilən ikidiilli dərs çox nailiyyətli və nəticəli idi, amma seçim edildiyi halda oxşar dərsləri yuxarı sinifdə keçmələrinə boyun qaçırırdılar.

Müəllimlərin bilavasitə dərs proqramlarına və məktəbin saat toruna olan maraqları çox böyük idi. İkidiilli təhsil şərtlərində maneəçilik törədən amil kimi onu hesab edirdilər ki, tədris prosesində gürcü dilinə cəlb etmə çox vaxt aparırdı. Bunun üçün də təhlükə yarana bilər ki, müəllim standartla nəzərdə tutulan proqramı ödəyə bilmir. Onların tövsiyələrinə əsasən iki dildə öyrənilən fənnin saatları artırılmalıdır. İkinci tərəfdən, belə bir halda dərs cədvəlində fənlərin bölünmə məsələsi də qaldırıldı, çünki saatların artırılması ilə yanaşı cədvəl də çox çətinləşəcəkdə.

Bilavasitə tədris prosesi ilə daha bir mühüm məsələ də əlaqələndirilir. İkidiilli təhsilin pilot proqramına cəlb olunan məktəblərin təcrübəsi ilə paylaşdıqda məlum oldu ki, məktəblərin bir hissəsində konkret fəndə, məsələn, təbiətdə, iki

dərs ana dilində, bir dərs isə dövlət dilində keçirilir. Müvafiq olaraq dərsləri iki müəllim aparır – təbiət və gürcü dili müəllimləri. Məktəblərin ikinci hissəsində isə təbiət üçün nəzərdə tutulan hər üç saati bir müəllim aparırdı və hər üç saatda da həm ana dilindən və eləcə də ikinci dildən istifadə edirdi, əvvəlcədən planlaşdırdığı kimi, ölçülmüş şəkildə. Təbii ki, hər iki halda məktəblərdə mövcud olan resurslar nəzərdə tutulmuşdu. Bu cəhətdən seminarlarda iştirak edən müəllimlər öz məktəblərini qiymətləndirdilər. Başqa-başqa şəkil alındı. Bütün sinifdə və ya fəndə hər hansı bir variantı həyata keçirə bilən heç bir məktəb olmadı. Məktəblərdə dövlət dilini bilən müəllimlərin sayı çox azdır. Bu həqiqətdən irəli gələrək, müəllimlər düşünürdülər ki, məktəblər hər iki halı eyni zamanda istifadə etməlidirlər.

Eyni məsələ ilə ikinci problem də əlaqələndirilir. İkidiilli təhsilə keçid necə planlaşdırılır – eyni zamanda bütün siniflərdə, yalnız konkret siniflərdə və fənlərdə, yaxud da yalnız birinci sinifdə. Bu məsələlər nə dərəcədə məktəbin həllinə aiddir? Müvafiq standartlar və dərsliklər mövcuddurmu? Müəllimlər arasında maliyyə məsələləri də maraqlı idi. Demək olar ki, ikidiilli məktəblər üçün artırılmış maliyyələr haqqında informasiyaya hamının malik olmasına baxmayaraq əlavə maaşı gələn müəllimlərin alacağını düşünürdülər. Onlar kiminsə gəlişini zərurət hesab edirdilər.

Təqdim etdiyimiz siyahı ilə ikidiilli təhsillə əlaqədar keçirilən seminarlarda Axalsixe munisipalitetinin qeyri-gürcüdiilli məktəblərindən dəvət olunmuş müəllimləri narahat edən və maraqlandıran əsas məsələləri nəzərdən keçirdik. Beş iş gününü addım-addım onlar üçün maraqlı məsələlərlə keçirməyə çalışdıq. Proqramla nəzərdə tutulan bəzi məsələləri dərinlən, ətraflı təhlil etdik, bəziləri haqqında informasiya çatdırdıq, bəzi halda isə informasiyanın axtarışı yollarını göstərdik. Düşünürük ki, seminar nailiyyətli alındı və öz funksiyasını yerinə yetirdi, amma məqsədimiz bu dəfə onu qiymətləndirmək deyildi. Yuxarıda sadalanan problemləri yaradan səbəbləri yaxşı başa düşürük. Onlardan bir çoxu açıq-aşkardır və bir çox hallarda heç onların həlli də çətin deyil. Bir çox suallara da cavablar vardır.

Bizim müəllimlərin kiçik qrupu ilə görüşmək imkanımız oldu, hansılar ki, həqiqətən

də islahat çərçivəsində planlaşdırılan ikidilli tədrisi həyata keçirməlidirlər. İkidilli təhsil modelini nə dərəcədə dəqiq tanısaq da müəllimlərin suallarına nə qədər ətraflı cavab versək də, qarşımızda başqa ölkələrin nailiyyətli təcrübələri dursa da düşünürük ki, ikidilli təhsilin həyata keçirilməsi yalnız o zaman başlayacaq, nə zaman ki, qeyri-gürcüdülli məktəbin müəllimləri özləri suallara cavab verə biləcək, lazımı modeli özləri axtarıb tapacaq, konkret olaraq öz məktəblərinin

ehtiyaclarını anlama biləcəklər. Ona qədər isə çoxlu görüşlər təşkil edilməlidir, xüsusilə də elə bir şərtlərdə, çünki bir məktəbin daxilində də müəllimlər, faktiki olaraq qarşılıqlı əməkdaşlıq etmirlər. Ona qədər müəllimlər üçün hər iki dildə metodiki materiallar hazırlamaq lazımdır, ona qədər dərsliklər və onların üzərində iş metodları təkmilləşdirilməli, hər bir regionun xüsusiyyəti təyin edilməli və nəzərə alınmalıdır və .s. Ona qədər isə çox işlər görmək lazımdır.

Maka Kachkachishvili

For Bilingual Education

ABSTRACT

The aim of present article is to introduce issues, that are problematic for bilingualism development in Non-Georgian schools. The main area of the article is described by non-Georgian school teachers in the region of Akhaltsikhe Due to the complexity of the issue their participation is very important for future bilingualism development. The final part presents the great demand of teachers informing process during working with them.